



# MARGUERITE GAUTIER / VIOLETTA VALÉRY, UN PERSONATGE UNIVERSAL

PER JORDI VILARÓ BERDUSAN,  
DOCTOR INTERNACIONAL EN ESTUDIS TEATRALS PER LA UAB

Alexandre Dumas, fill, va conèixer la cortesana Marie Duplessis l'any 1844 i va iniciar-hi una relació que duraria tot el 1845. Duplessis, però, va emmalaltir i va acabar morint el 1847. L'impacte que Duplessis va causar en Dumas va inspirar l'escriptor a l'hora de crear Marguerite Gautier, la protagonista de la novel·la *La dame aux camélias*, publicada el 1848. L'èxit immediat de la novel·la va fer que el mateix Dumas n'elaborés una versió teatral que s'estrenaria a París l'any 1852. L'obra va tenir un èxit extraordinari, superior fins i tot al de la novel·la, i entre els molts espectadors que van presenciar-ne l'estrena hi havia el compositor italià Giuseppe Verdi, el qual va quedar tan fascinat per la història de Marguerite Gautier que immediatament va decidir de fer-ne una

versió operística. Francesco Piave en va ser el llibretista, tal com ja ho havia estat en dues òperes anteriors de Verdi, *Hernani* i *Rigoletto*. L'òpera de Verdi es va estrenar a La Fenice de Venècia el 1853, tot just un any després de l'estrena teatral de Dumas a París. Piave, en adaptar l'obra de Dumas, va fer tota una sèrie de canvis respecte del text original per evitar haver de pagar drets d'autor. Així, l'obra va passar a dir-se *La traviata* (*L'esgarriada*), Piave va canviar el nom dels personatges (de Marguerite Gautier a Violetta Valéry; d'Armand Duval a Alfredo Germont, etc.) i va suprimir qualsevol referència a les camèlies del títol de l'obra de Dumas, que representaven una elegant metonímia de l'amor il·lícit.



Alexander Dumas (fill)  
i Francesco Piave.

Tot i que l'estrena de *La traviata* no va tenir una bona rebuda per motius aliens a la música i el llibret, la reposició a Venècia un any després va suposar tot un èxit i l'òpera es va popularitzar ràpidament més enllà de les fronteres italianes. La dissort de Violetta va començar a adquirir una fama que ha arribat fins als nostres dies a través de les nombroses adaptacions que han traspassat disciplines i llenguatges artístics.

Més enllà dels diversos muntatges de l'obra de Dumas i de l'òpera de Verdi

al llarg del segle XIX (cal destacar en aquest apartat la gran interpretació que Eleonora Duse va fer de Marguerite Gautier a Nova York el 1896), va ser la irrupció del cinema el que va provocar una autèntica «febre Marguerite Gautier» arreu del món. De les nombroses adaptacions de cinema mut de l'obra de Dumas, la primera va ser dirigida per Viggo Larsen el 1901 i només dos anys després, el 1909, Ugo Falena en va dirigir una nova versió. El 1911 Louis Mercanton va dirigir la primera versió cinematogràfica francesa de l'obra amb Sarah Bernhardt

«VULL FER EL QUE VULL.  
VULL JUGAR A LA PANTOMIMA,  
FINS I TOT JUGAR A FER COMÈDIA.  
VULL BALLAR NUA SI EL MALLOT EM MOLESTA  
I HUMILIA LA MEVA PLÀSTICA [...].  
VULL APRECIAR QUI M'ESTIMA  
I DONAR-HO TOT AL QUI ÉS AMB MI AL MÓN:  
COMPARTIR EL MEU COS REBEL,  
EL MEU COR TAN SUAU  
I LA MEVA LLIBERTAT!  
HO VULL... HO VULL!»

com a protagonista. El 1915 Albert Capellani en va dirigir la primera versió americana i el mateix any 1915 Gustavo Serena va muntar una de les versions més recordades d'aquells anys, amb Francesca Bertini en el paper de Marguerite. El 1921 trobem el primer referent cinematogràfic que ha passat a la posteritat: *Camille*, dirigida per Ray C. Smallwood i protagonitzada per la parella de moda de l'època: Alla Nazimova i Rodolfo Valentino. Quinze anys després, el 1936, i ja a l'era del cinema sonor, George Cukor

va dirigir la versió que ha quedat com un dels grans referents cinematogràfics de l'obra: *Camille*, interpretada per Greta Garbo i Robert Taylor. El tema ja havia esdevingut un mite i es va difondre ràpidament arreu, si bé durant la immediata postguerra mundial i posterior Guerra Freda no hi ha adaptacions cinematogràfiques destacables. En arribar a la dècada dels vuitanta, però, les adaptacions televisives van fer renèixer el mite Gautier amb força. Així, TVE, per exemple, va rodar l'any 1978 una versió de *La dama*

## «INSPECCIONANT SENZILLAMENT

L'APARENÇA EXTERNA D'UNA DONA, UNA ALTRA DONA,  
SI TÉ INTEL·LIGÈNCIA I DESTRESA, SABRÀ ON PERTANY,

QUINA HA ESTAT LA SEVA EDUCACIÓ,

LA CLASSE DE SOCIETAT QUE HA FREQUENTAT.

FINS I TOT SERÀ CAPAÇ D'ENDEVINAR ELS SEUS GUSTOS,

EL SEU CARÀCTER I, SI ES PREN LA MOLÈSTIA

D'OBSERVAR-LA, POT DIR MOLTES COSES DE LA SEVA VIDA

PER COM S'EMBOLICA AMB EL SEU XAL,

COM PORTA EL SEU BARRET,

COM ES POSA ELS GUANTS»



COMTESSA DASH

COMMENT ON FAIT SON CHEMIN DANS LE MONDE (1868)

de les camèlies en llengua catalana, dirigida per Antonio Chic i interpretada per Núria Espert, Enric Majó i Pau Garsaball. El 1983 Franco Zeffirelli va dirigir *La traviata*, telefilm basat en l'òpera de Verdi i que va comptar amb Teresa Stratas, Plácido Domingo i Cornell MacNeil com a intèrprets destacables. El 1984 es va estrenar la *telemovie Camille*, una coproducció britànica i americana dirigida per Desmond Davis i interpretada, entre d'altres, per Greta Scacchi, Colin Firth i John Gielgud.

Al final del segle xx Marguerite Gautier torna a la pantalla gran, però en versions més obertes, com en el cas de *Pretty woman* (1990), dirigida per Garry Marshall i en què el personat-

ge de la prostituta Vivian Ward recrea una versió lliure de Marguerite Gautier amb *happy end* inclòs. Ja en ple segle XXI Baz Luhrmann dirigeix el sofisticat musical *Moulin Rouge* (2001) en què un jove escriptor bohemi (Christian) s'enamora d'una cortesana malalta de tuberculosi (Satine).

Pel que fa al teatre, cal remarcar que l'any 1911 es va estrenar *La dama de les camèlies* en llengua catalana al Teatre Principal de Barcelona, en versió de Salvador Vilaregut i interpretada per Margarida Xirgu. L'obra tornaria a ser representada en català el 1929 al teatre Romea i interpretada aquest cop per Maria Vila. *La dama de les camèlies*, però, no tornaria a ser representada en un escenari pro-



Pàgina anterior: comtesa Dash, el nom veritable de la qual era Gabrielle Anne de Cisternes de Courtiras (Poitiers, 1804-Paris, 1872).

A dalt: Eleonora Duse interpretà Marguerite Gautier i Clara Morris també en *Camille* l'any 1874.

fessional en català fins al 2014, any en què Herman Bonnin va dirigir la seva filla Nausica en una versió signada per Sabine Dufrenoy i Anna Soler Horta que es va representar a La Seca Espai Brossa. Una versió, per cert, que partia de la novel·la original de Dumas i no pas de l'adaptació teatral posterior, tal com ja havia passat abans amb la versió de Rene De Ciccatty que Alfredo Arias va dirigir al Théâtre Marigny de París l'any 2000 i que va interpretar Isabelle Adjani; o com també va succeir amb la versió de l'obra que Franz Castorf va dirigir a l'Odéon de París el 2012.

Enrique Jardiel Poncela va crear una paròdia de l'obra de Dumas que va ti-

tular *Margarita, Armando y su padre* i que la companyia de Milagros Leal i Salvador Soler va estrenar a Madrid el 1931. Aquesta mateixa versió teatral va servir com a guió de la pel·lícula argentina del mateix títol que va dirigir el 1939 Francisco Múgica (amb molta influència de la versió de Cukor) i que va ser interpretada per Florencio Parravicini i Mecha Ortiz. D'altra banda, l'any 1934, el director i teòric teatral rus Vsévolod Meierhold també va fer una versió teatral de l'obra a Moscou.

Més enllà de la narrativa, el teatre, l'òpera, el cinema i la televisió, el mite de Marguerite Gautier també ha tingut la seva projecció al món de la dansa. El coreògraf britànic Frede-



A dalt: retrats de Marie Duplessis. El segon és un retrat d'Édouard Viénot partint d'un original de Charles Joshua Chaplin, ca. 1851. Pàgina següent, de dalt a baix: Margarita Xirgu, Francesca Berlín, Nazimova, Sarah Bernhardt, Núria Espert i Nazimova.

